

Spis ilustracji

Ilustracje barwne

1. Jazda średniowieczna. Miniatura z manuskryptu włoskiego, X w. Opactwo Monte Cassino.
2. Jazda normańska w szyku bojowym. Fragment Tkaniny z Bayeux, haft wełniany na pasie płóciennym, XI w. Bayeux, Musée de Reine Mathilde.
3. Śmierć jednego z braci Haralda II, Gyrda, w bitwie pod Hastings. Fragment Tkaniny z Bayeux.
4. Wylądowanie wojsk normańskich w Anglii. Fragment Tkaniny z Bayeux.
5. Cesarz Henryk II Święty w otoczeniu dwóch biskupów. Miniatura z Pontyfikału Henryka II, klasztor Seeon, Górna Bawaria, ok. 1014–1024. Bamberg, Staatsbibliothek.
6. Cesarz Otto II na tronie przyjmuje hołd prowincji. Miniatura z *Registrum Gregorii*, Trewir, ok. 983. Chantilly, Musée Condé.
7. Henryk IV przed hrabiną Matyldą z Toskanii i opatem Hugonem z Cluny. Ilustracja z *Vita Mathildis* Doniza z Canossy, Włochy północne, ok. 1114. Rzym, Biblioteca Vaticana.
8. Ofiarowanie w świątyni. Miniatura z *Kodeksu Hity*, Kolonia, 1 ćw. XI w. Darmstadt, Hessische Landes- und Hochschulbibliothek.
9. Personifikacje prowincji Cesarstwa składają hołd cesarzowi Ottonowi III. Miniatura z Ewangeliarza Ottona III, Reichenau, ok. 998–1001. Monachium, Bayerische Staatsbibliothek.
10. Cesarz Otto III na tronie pomiędzy przedstawicielami władzy duchownej i świeckiej. Miniatura z Ewangeliarza Ottona III.
11. Korona Cesarstwa (wykonana prawdopodobnie na koronację Ottona I w 961 r.). Złoto, filigran, kamienie szlachetne, perły, emalia. Wiedeń, Schatzkammer.
12. Korona św. Stefana. Budapeszt, Muzeum Narodowe.
13. Chrystus Pantokrator oraz Madonna z Dzieciątkiem w otoczeniu aniołów, apostołów i świętych. Przełom XII i XIII w. Monreale, katedra, mozaika w apsydzie centralnej.
14. Wjazd Chrystusa do Jerozolimy. 1143. Mozaika z Cappella Palatina, Palermo.
15. Główna nawa kościoła Św. Magdaleny w Vézelay, ok. 1130.

Ilustracje czarno-białe

1. Rudolf z Rheinfelden, hrabia Szwabii. Brązowa płyta nagrobna, XI w. Merseburg, katedra.
2. Śmierć króla Edwarda Wyznawcy. Fragment Tkaniny z Bayeux, haft wełniany na pasie płóciennym, XI w. Bayeux, Musée de Reine Mathilde.
3. Harald II, król Anglii. Wizerunek na monecie. Londyn, British Museum.

4. Wilhelm Zdobywca. Fragment Tkaniny z Bayeux.
5. Cesarz bizantyński, Aleksy I Komnenos. Fragment mozaiki, ok. 1122. Konstantynopol, kościół Mądrości Bożej.
6. Złota moneta (hyperperon) Aleksego I Komnenosa wybita po reformie z r. 1092.
7. Roger II, król Sycylii, koronowany przez Matkę Boską. Fragment mozaiki, X w. Palermo, Chiesa della Martorana.
8. Cesarz Otto I z modelem kościoła w Magdeburgu prezentowany Chrystusowi na majestacie. Płaskorzeźba z kości słoniowej, fragment ołtarza frontального z Magdeburga, ok. 968. Nowy Jork, Metropolitan Museum.
9. Henryk II Kłótnik, hrabia Bawarii i Karyntii. Miniatura z końca X w., Ratyzbona. Bamberg, Staatsbibliothek.
10. Cesarz Fryderyk Barbarossa otrzymuje od przeora klasztoru Schäftlarn historię pierwszej krucjaty napisaną przez Roberta z Reims, miniatura z klasztoru Schäftlarn, ok. 1188–1189. Watykan, Biblioteca Apostolica.
11. Cesarz Otto II i cesarzowa Teofano koronowani przez Chrystusa. Bizantyńska plakietka z kości słoniowej. Zapewne X w. Paryż, Musée de Cluny.
12. Opat Dezyderiusz z Monte Cassino trzymający model kościoła. Malowidło ściennie, 2 poł. XI w. Bazylika Sant'Angelo in Formis, absyda.
13. Egbert, arcybiskup Trewiru, frontyspis z *Codex Egberti*, ok. 977–993. Trewir, Stadtbibliothek.
14. Papież Urban II dokonuje 25 października 1095 r. konsekracji ołtarza głównego w tzw. trzecim kościele Cluny. Paryż, Bibliothèque Nationale.
15. Kuszenie Ewy, płaskorzeźba z katedry Saint-Lazare. XII w. Autun, Musée de la Ville.
16. Orzeł opata Sugera. Antyczna waza porfirowa i złożone srebro, poł. XII w. Paryż, Luwr.
17. Opactwo w Cluny, zachowany fragment kościoła.
18. Południowy portal kościoła Saint-Pierre w Moissac z Wizją Apokaliptyczną w tympanonie, ok. 1150.
19. Fasada katedry w Chartres, poł. XII w.
20. Mężczyzna z kosą. Płaskorzeźba francuska, ok. 1100.
21. Mielenie. Kapitel Młyna Mistycznego. Ok. 1120–1140. Vézelay, bazylika.
22. Młócka i przesiewanie zboża. Ilustracja w Kalendarzu z Winchester, 2 ćw. XI w. Londyn, British Library.
23. Pasterstwo. Ilustracja w Kalendarzu z Winchester.
24. Orka. Ilustracja w Kalendarzu z Winchester.
25. Uczta. Fragment Tkaniny z Bayeux.
26. Polowanie z sokołem. Fragment Tkaniny z Bayeux.
27. Głowa wikinga wyrzeźbiona z kości łosia, koniec XI w. Sztokholm, Nationalmuseum.
28. Wielka łódź wikińska znaleziona w Oseberg (Norwegia), IX w.
29. Walka chrześcijanina z „Maurem”, mozaika. Vercelli, katedra Sant' Eusebio.

Na przedniej stronie okładki:

Chrystus na jeziorze Genezalet, miniatura z Kodeksu Hitdy, 1 ćw. XI w. Darmstadt, Hessische Landes- und Hochschulbibliothek.

Na tylnej stronie okładki:

Św. Piotr, fragment fresku z kościoła San Pedro del Burgel (Lerida), XII w. Barcelona, Museu d'Art Catalan.

Spis rzeczy

Słowo wstępne	7
Rozdział 1. Wprowadzenie	II
Rozdział 2. Źródła	13
Kronika i historia	14
Historycy bizantyńscy	24
Narracje wyjątkowe	25
Biografie	26
Listy	29
Inne źródła literackie	30
Dokumenty	31
Fabrykowanie tytułów prawnych	33
Literatura rodzima	35
Architektura, sztuka i archeologia	36
Monety	37
Inne materiały	38
Rozdział 3. Kształt Europy	39
Islam	39
Muzułmańska Hiszpania	42
Cesarstwo bizantyńskie	45
Świat wikingów	49
Ruś	53
Europa Środkowa	54
Europa Zachodnia	56
Języki europejskie	62
Rozdział 4. Życie gospodarcze	68
Ekonomika budowli	68
Obrót pieniężny	73
Handel niewolnikami	76
Ogólny obraz handlu	78
Postęp techniczny	79
Rolnictwo i kolonizacja	80
Warunki postępu gospodarczego	84
Rozdział 5. Społeczeństwo	86

Ludność	86
Baronowie i rycerze	91
Wolność, poddaństwo i niewolnictwo	99
Kupcy i rzemieślnicy	103
Duchowieństwo	107
Miejsce kobiet	110
Rozdział 6. Miasta i miasteczka	113
Anglia, Toskania i Umbria: kontrasty	113
Włoskie republiki miejskie	114
Rzym	117
Wenecja, Werona, Mediolan	119
Bolonia, Genua, Piza	122
Todi, San Gimignano	124
Hiszpania – Kordoba	125
Miasta północne	126
Londyn	127
Północne komuny miejskie – Laon, Brugia	129
Rozdział 7. Podróże	131
Prolog: Jan z Salisbury	131
Monastyczna stabilność i ruchliwość	132
Pielgrzymki do Conques, Vézelay i Composteli	134
Rzym i Jerozolima: krucjaty	135
Potoczny pogląd na krucjaty	139
Kupcy, statki i handel	144
Wędrowni klerkowie	146
Rozdział 8. Monarchia i rząd	148
Monarchia	148
Wojna i małżeństwo	150
Broń i werbunek	152
Prawo i administracja	156
Boskie prawo: namaszczenie i koronacja	163
Karol Wielki i idea cesarstwa	166
Powolywanie królów	171
Rozdział 9. Cesarstwo, 962–1056	177
Ottonowie	178
Od Henryka II do Henryka III	188
Rozdział 10. Od królów salickich do Hohenstaufów	196
Henryk IV	196
Henryk V	203
Kariera Hohenstaufów	205
Rozdział 11. Królestwo Francji	209
Zasoby monarchii	209
Księstwa północnej Francji	213
Królowie kapetyńscy	214
Rozdział 12. Brytania i wikingowie, 959–1035	222
Rozdział 13. Normanowie	228

Normanowie i ich mit	228
Normanowie w Normandii	230
Normanowie w Anglii	231
Osadnictwo normańskie i <i>Domesday Book</i>	233
Normanowie i Brytyjczycy	234
Wilhelm II, Henryk I i Stefan	236
We Włoszech i na Sycylii	241
Rozdział 14. Krucjaty, Bizancjum i Hiszpania	246
Cesarstwo bizantyńskie: panowanie Aleksego I	246
Pierwsza krucjata	249
Bizancjum i królestwa łacińskie	255
Druga krucjata	257
Chrześcijaństwo i islam na Półwyspie Iberyjskim	259
Rozdział 15. Monastycyzm i reforma papieżstwa	264
Cluny, Gorze i Glastonbury	264
Początki reformy papieżstwa	274
Rozdział 16. Konflikty papieżstwa	292
Grzegorz VII i Henryk IV: kwestie sporne	292
1073–1077: droga do Canossy	297
1077–1106	304
Zatarg o inwestyturę w Anglii i Francji	307
Papież i cesarz, 1106–1122	308
Papieżstwo, 1122–1153	311
Rozdział 17. Nowe zakony	314
Rozdział 18. Szkoły i szkolnictwo	325
Szkoły	325
Gramatyka, retoryka i dialektyka	326
Teologia: święty Anzelm	332
Teologia i humanizm: Abelard	333
Prawo kanoniczne	337
Rozdział 19. Religia popularna	344
Religia, sztuka i architektura	344
Herezje	355
Religia ludzi świeckich	358
Rozdział 20. Średniowieczne małżeństwo	362
Georges Duby i dwa modele	362
Prawo i praktyka we wczesnym średniowieczu	364
Kościół przejmuje kontrolę	365
Unieważnienie małżeństwa a pokrewieństwo	367
Jack Goody i Piotr Damiani	367
Czym jest małżeństwo? – Gracjan i Aleksander III	369
Kościół i arystokracja	371
Małżeństwo od środka: Heloiza i Abelard	372
Listy	373
Historia małżeństwa	378
Epilog	380

Tablice genealogiczne	382
Aneks	387
Chronologiczna lista wydarzeń politycznych	387
Autorzy i księgi	390
Skróty	392
Przypisy	393
Bibliografia	418
Indeks osób	427
Indeks nazw geograficznych i etnicznych	436
Spis tablic genealogicznych	442
Spis map	442
Spis ilustracji	443